

Så sånn da så.

Oppveksten i Eidsgrenda på 1950/60 tallet.

Dette er en nokså subjektiv beskrivelse av hvordan det var å vokse opp på et lite småbruk i Trøndelag i 1950 – 60 årene. Dette er jo nær fortid, og godt dokumentert på alle vis, men jeg skriver det ned slik jeg husker det. Det er ikke sikkert at alt dette er historisk korrekt, for gamle minner og inntrykk kan lett blande seg og rote seg sammen. Derfor har jeg ikke gjort forsøk på å holde en streng kronologisk orden. Minnene er like ofte satt sammen etter tema. Siden dette er mine minner vil dette bli veldig selvsentrert. Vi er jo alle det absolutte midtpunktet i vår egen verden, særlig i våre første år. Likevel kan dette bli interessant for mine jamaldringer og ikke minst for senere tider. Jeg skulle ønske at min bestefar hadde etterlatt seg slike nedtegnelser. Jeg håper at mine barnebarn og oldebarn når tiden går sin gang kan finne noe givende her – kanskje til og med deg som nå leser disse linjer i et årstall som for meg er helt ukjent.

I midten av januar i 1948 var gårdsplassen så renmåket for snø som den aldri hadde vært hverken før eller siden. Far var jaget ut, for inne foregikk det kvinnesaker som en vordende far på den tiden bare hadde å holde seg unna. Da jeg kom til verden på det lille småbruket på nedre Stavåsen skrek jeg høylydt, kanskje med god grunn. De neste fire fem år står nokså uklart for meg, men noe husker jeg vagt, og noe er jeg blitt fortalt så mange ganger at jeg *tror* jeg husker det. Krigens var slutt, men det var fortsatt en daglig kamp for å overleve. Selv om du hadde penger var det lite å få kjøpt, men det var egentlig ikke noe problem, for penger var det lite av. Heldigvis hadde vi småbruket med knapt 10 mål dyrket mark, og det ga oss muligheten til å holde oss med potet og dyrke fôr til en ku og noen sauer. Samme året kjøpte far mer jord. Det var ca 10 dekar med utmark som han senere dyrket opp med vekslende hell. Far hadde arbeidet på Sauavlsgården på Tjøtta og kunne mer om sauedrift enn de fleste på den tid. Kua (av og til to) ble melket for hånd, og melka ble den første tiden separert og smøret kinnnet heime. Jeg har fortsatt både separatoren og kinna intakt. En av kyrne i min barndom hette Staslin husker jeg. Mine to brødre var 13 og 17 år eldre, og dro etter konfirmasjonen ut i verden og forsørget seg selv på forskjellige vis. På denne måten ble jeg egentlig et enebarn på godt og galt. Da jeg var omkring årsgammel ble det etter hvert klart at det var noen galt med gutten. Det var noe med kryping og krabbing, oppreising og gåing som ikke var som det

skulle. De første skritt inn i mors armer ble ingen suksess. Etter tålmodig venting ble det klart at det var noe galt. Etter legebesøk og turer til sykehus ble det klart at gutten var født med flat hofteskål på venstre side. Etter datidens skikk ble jeg gipset i håp om at det skulle vokse seg til. Det gjorde det ikke. Vi kan bare tenke oss til for en påkjenning det var for en baby og ikke minst mor de månedene jeg lå fastlåst i gipsen uten å kunne røre bena. Heldigvis husker jeg ikke noe av det, og mor kjempet seg igjennom det selv om tårene og fortvilelsen gikk hardt utover morsgleden. Gipsen ga ingen bedring, og jeg ble til slutt operert på sykehuset i Trondheim hvor de tok en bit av hoftekammen og flyttet den ned og laget en forbedret hofteskål som lårbeinet kunne ligge stødig an mot. Mer gipsing og reising, og det gikk da stort sett ut over mor men med god hjelp av hennes søster Esther som var gift og bodde i Trondheim. Far var mye bortreist på anleggsarbeid, og storebrødrene og naboer hjalp til med å se etter dyra. Jeg husker fortsatt som et par lysbilder noen hvitkledde menn med store sakser som arbeidet med meg, og jeg var vettskremt. Sannsynligvis var det noen som klippet av meg gipsen. Etter dette var jeg livredd alt som het sakser. I min tidlige barndom var mor nødt til å klippe håret mitt mens jeg sov, for det var ikke mulig å komme nær meg med en saks i uten at jeg hylte vilt. Salige Dr. Sundt som opererte meg på sykehuset i Trondheim gjorde et utmerket stykke arbeid, og selv i dag – over 50 år etter – har det ikke vært behov for å korrigere på det. Likevel førte dette inngrepet til at veksten av det venstre benet mitt ble satt litt tilbake, og det medførte at jeg haltet noe (og gjør det fortsatt). Venstrebenet vokste ikke like godt som det høyre, og det førte etter hvert til noen unødvendige plager når jeg nådde opp i skolen, men mer om dette senere.

Våre første minner er ofte som løsrevne bilder uten at vi har mulighet for å sette dem inn i noen spesiell sammenheng. Likevel forteller de hva som gjorde inntrykk på oss i vår tidlige barndom, og jeg velger å ta med noen slike "lys bilder" selv om de ikke gir noen sammenhengende mening i en kronologisk fremstilling. Et annet merkelig fenomen var at jeg som helt liten var livredd for fjær. Det ble utnyttet ved å legge en hønsefjær på nederste trinnet av den bratte loftstrappa. Dermed var de sikret at jeg ikke forsøkte meg på den. Jeg husker at far tok meg på nakken og bar meg på loftet. Han var en stor kar, og vi måtte begge passe på hodene våre på vei opp det trange loftsholet. Et annet løsrevet minne er at far lå på ryggen på kvilarbenken på kjøkkenet. Jeg stod på brystkassen hans, og da nådde han akkurat under armhulene på meg med hendene sine.

Kua og kalven som vi hadde gikk naturligvis oppe i skogen på beite om sommeren. Om kvelden kom de av seg selv ned til leet (grinda) for å komme heim til melking og fjøs. Jeg kunne være omkring fem år da jeg fikk den store tilliten å gå til leet og hente dem heim til kvelds alene. Da jeg kom til grinda var de enda ikke kommet ned dit, men jeg visste hva jeg skulle gjøre. De stod en dryg hundremeter lenger opp i skogen sammen med kyrne på Øvre Stavåsen. Jeg klatret over grinda og gikk oppover stien i skogen, og ganske riktig, der stod de sammen med nabokyrne. Det var litt skremmende å stå der som liten gutt sammen med de store dyra, men Staslin hadde rutinen klart for seg og kom rolig mot meg og fulgte meg nedover. Det samme gjorde kalven, men et par andre ungdyr ble også med på turen ned mot grinda. Jeg åpnet, og fikk gjett ut våre to dyr uten å slippe ut noen av de andre. Stolt som en hane kom jeg hjem med dyra våre.

Fjøset vi hadde til å begynne med var en tømmerkasse med skjul og høylåve. Jeg husker så vidt at jeg var med på å kalke det engang. Kalken hadde to funksjoner. Den virket bakteriedrepende, selv om ikke mange hadde hørt om bakterier den gang. Den andre virkningen var at fjøsrommet ble kvitt og reint og ga bedre trivsel både til folk og dyr. I gammelfjøset var det ikke møkkakjeller. Der ble kuskiten måket ut gjennom ei luke i veggen. Utafor ble det da en gjødselhaug og en dam og en "bekk" av gjødsel vann. Nedafor fjøset var det bærbusker og rabarbra som trivdes godt i slike forhold. En gang gled jeg uti møkkatjønna, og kom skrikende opp til mor med armene rett ut i været. Jeg ble avkledd på det mest

ydmykende utendørs og grovvasket før jeg slapp inn til mer inngående rengjøring. Jeg husker fortsatt at de lo av meg, enda det ikke var det minste morsomt.

Tidlig på femtitallet bygde far nytt fjøs. En støpt fraukjeller, og en fjøskasse murt i sementstein. På toppen var det en høylåve, og taktekkingen var jernplater laget av asfaltfat som var klippet opp og rettet ut. Jeg husker at jeg sto og så med skrekk på de to modige personene på toppen av nyfjøset som arbeidet med å legge platene. Jeg er ikke sikker, men jeg mener det var Ole Steinveg og Leif Sandvik som hjalp til med å legge taket. Det var jo en del asfaltrester på disse platene, og når sola hadde stekt taket riktig glovarmt smeltet det og ble hengende som dråper under platene. Når vi lekte i høyet tok vi ofte og plukket noen slike dråper og brukte som tyggegummi. Som alle skikkelige fjøs ble det rødmalt. Malingen var hjemmelaget av linolje tilsatt oker og sinkhvitt pulver. Malingen tørket nesten aldri. Derimot trakk den godt inn i treet. Om bordkledningen fikk ett eller flere strøk vet jeg ikke, men på mange steder trakk malingen tvers gjennom fjølene og laget fargeflekker på innsiden. Nyfjøset hadde to båser og en liten bing. Dessuten var det hønhus med høngele på utsida. Utedoet som før hadde vært på utsida av gammelfjøset ble revet, og nytt avtrede laget i nyfjøset.

Vi hadde bestandig potetåker som skulle dekke eget behov. I tillegg var det ofte noe gulrot, kålrot og av og til kunep. En liten bærhage var det også med solbær, rips og bringebær. Det var også en variant med gule bringebær. Mesteparten av dyrkajorda vår ble brukt til gras. En fra Vinjegården (Ola Vinnjo) hadde en traktor (gråtass) med slåmaskin. Han hadde lange dager med å kjøre rundt og slå graset for oss og alle andre som ikke hadde slikt utstyr selv. Til høyonna hadde vi en spesiell, stor trillebår uten sidekarmer men med lange armer, jernhjul. Den ble brukt til å kjøre ut streng og hesjestaur, og det ferdig tørkede høyet inn på låven. Det var utrolig hvor mye tørrhøy det gikk på denne høytrilla. Den hadde to tau. Ett til å binde fast høyet med, og ett dragtaug. Det kunne være tungt å trille høyet fra ekra og inn på låven, særlig opp låvebrua. Jeg, som andre barn, måtte tidlig hjelpe til med det vi kunne. Hesjing var ikke moro. Graset var vått, knotten stod tett og hesja var lang. Mye raking av vått gras inn mot hesja. Tungt, vått og ulidelig kjedelig for en guttunge. Likevel tror jeg at jeg den dag i dag skal kunne sette opp en god hesje med ”einnpåle” og ”skolstaur” Jeg nevnte at vi hadde ku og gjerne kalv i tillegg til noen sauer. Men vi hadde også høner, og av og til en gris, men det var mer sjelden. Jeg husker at det ble kokt både grisgraut og høngraut. Den bestod av matrester så som poteter og grønnsakskrell sammen med noen never med kraftfor eller kraffor som vi sa. Vi leverte etter hvert mjølka på mjølkrampen der den ble hentet til meieriet på Øra. Jeg mener at vi hadde av de minste melkespannene, ca 15/20 liter tror jeg. Spannene var nummererte. Nummeret vårt tror jeg var 425. Når vi leverte melk til meieriet var det viktig med renholdet slik at vi ikke fikk klassemelk og dermed dårlig betalt. Det vart melka i rein bønne og silt over i meierispanna som ble satt til avkjøling i bekken slik at den ikke skulle surne før den kom på meieriet. Om ettermiddagen kom melkebilen tilbake med tomspann, og i disse var det av og til returmilk- separertmelk, eller myse (møsso) eller saup litt etter hva meieriet produserte akkurat da. Saup, myse og det av separertmelka som vi ikke brukte selv ble gitt til dyra. Dyra holdt vi naturligvis for matauk, og far stod for slaktingen selv. Ingenting gikk til spille. Blodet ble tatt vare på og brukt til blodpølse og blodpudding. Sauetalgen kokte vi ”heimkokasåp” av. Jeg husker enda den røde boksen med kaustisk soda med svart dødninghode på. Såpekokinga foregikk utendørs i ei stor svart jerngryte som var stilt opp på noen steiner eller mursteiner slik at det ble plass til et godt bål under. Litt vann i gryta fikk en god dose med kaustisk soda, og deretter ble det fylt etter med talg, altså fett fra innvollene på sau og gris. Det var så vidt jeg husker en lang prosess med lang koketid og mye røring. Når blandingen til slutt fikk stå i gryta til avkjøling størknet blandinga til såpe. Den ble da delt i passende stykker og brukt til all slags vask unntatt kroppsvask. Såpa var ikke tilsatt verken farge eller parfyme, og luktet ærlig talt ikke godt, men den var effektiv. Klesvasken var ingen lettvin sak. Vi hadde en bekk som gikk rett forbi huset, og der hadde vi et vasshol hvor alt

vatn, både til folk og dyr ble hentet. Klærne ble vasket i en balje, og noe ble også kokt i den største kasserollen vår – en diger sak på ca 15 –20 liter. Den ble også brukt til varming av vatn. Etter vask ble klærne båret bort i bekken til en liten kulp nedenfor vassholet og skylt der.

Bading foregikk i stamp på kjøkkenet. Vi fikk ikke badekar før i slutten på 50-tallet. I midten av 50-årene grov far en brønn en hundremeter oppom huset. Deretter grov han, og muligens med hjelp av en av brødrene mine, grøft nedover til huset og videre til fjøset.. Der ble det lagt galvaniserte jernrør, og endelig ble det slutt på vassbæringa til folk og dyr. Inne på kjøkkenet ble det både vasskran og utslagsvask. Økonomien hadde antakelig bedret seg, for det ble smått om senn investert i diverse tekniske hjelpemidler. Den svarte vedovnen med ringer og steikomn som jeg så vidt husker ble byttet ut med en elektrisk komfyr. Den hadde tre plater og steikomn, og var av merket Økonom. Ved siden av den ble det satt en liten vedomn, en såkalt ”tilhenger”. Den hadde hvite, emaljerte sider med et fyrrom som bare tok småved på ca 20 cm., noe far murret over mange ganger siden det ble mye ekstra vedsaging. Det kan ikke ha vært så lenge etter at vi fikk lagt inn vatn at det kom vaskemaskin i huset. Den var av merket Hoover, og var en avansert konstruksjon med manuell vrimaskin. Den bestod av en stålbeholder på ca 35 x 35 cm. og var kanskje 60-70 cm dyp. I sideveggen var det en rund bakelittskive – rotor – på ca 15 cm diameter som stod for vaskingen. Under stålbeholderen var det en elektrisk motor som via en reim drev rotoren. Fra bunnen av beholderen gikk det en gummislange til avtapping. Den hang normalt fast i ei klype på siden av maskina. Avtappinga foregikk ved å ta slangen ut av klypa og ned i ei bøtte. Skitvatnet ble slått ut i vasken. Utvendig var vaskemaskina dekket av hvitemaljerte plater. Vrimaskina bestod av to gulaktige gummivalser som var presset hardt mot hverandre. Den ene hadde ei sveiv, og ved å sende klærne gjennom denne fikk vi ut mesteparten av vatnet. Klærne ble tørket ute på klesnor både sommer og vinter, men enkelte hastesaker ble tørket inne. Dessuten hadde vi klesnorer på låven i gammelfjøset når regnet gjorde det vanskelig med klestørken utendørs.

Jeg hadde soverommet mitt på kjøkkenloftet, men rundt 1960 ble det omgjort til bad. Der ble det montert en varmvassstank og et badekar. Selv flyttet jeg på stueloftet, mens mor og far tok i bruk langloftet. På vinterstid var det kaldt å gå til sengs. Derfor brukte mor å varme opp en murstein på ovnskanten. Den ble pakket inn i et håndkle for at vi ikke skulle brenne oss. Senere brukte vi også et norgesglass fylt med varmvatn. Det var godt å legge føttene mot, og da ble det ikke så ille. Etter hvert kjøpte vi en sengevarmer. Det var et papprør på drøyt halvannen meter. Der var det et varmeelement på 15W, og når det fikk ligge i senga en to-tre timer var det behagelig å krype under dyna.

Klær: Mor hadde symaskin. Den var hånddrevet av fabrikatet Mundlos. Hun hadde også en tid hjulpet skredder Bjarne Sættem. Far var en storvokst kar, og det var ikke enkelt å finne ferdige klær som passet ham. Mye av hans klær var det mor som sydde. Kanskje ikke så flott snitt, men sterkt og funksjonelt. Hun hadde også en rundstrikkemaskin. Den ble brukt til å strikke strømper, men også til armer i trøyer og gensere. Strikketøyet var aldri langt unna, det er ikke tall på de lester, votter, gensere og trøyer som kom fra hennes hender.

Mat: Maten var for det meste hjemmelaget hos oss som hos de fleste.

Tidlig i 50-årene var far mye borte på anleggsarbeid. Han var blant annet med å bygge opp grovknuseverket for jernmalmen i Kirkenes i Varanger. På den tiden begynte han å kjøpe Donald Duck som kom ut en gang i måneden og sende hjem. Mor leste naturligvis for meg, men jeg var eitrende sinna fordi jeg ikke selv forstod bokstavene. En avdanket ABC-bok med en hane på framsiden ble fremskaffet, og etter å ha vært en sann plage for mor en tid knekket jeg plutselig koden. Da åpnet det seg nye horisonter. Ikke bare Andeby, men en hel verden. Hvis andre kunne skrive ned ord måtte vel jeg også kunne gjøre det. Det første brevet jeg skrev – til far naturligvis – ble omhyggelig tatt vare på i mange år. Det finnes kanskje ennå.

Det var skrevet med storbokstaver i varierende størrelse og form, men det var fullt mulig å lese det. De påstår at jeg ikke hadde fylt 6 år da jeg skrev det. Småbruket på Stavåsen hadde ikke det fyldigste utvalget i litteratur – særlig ikke for smågutter, så det var vel et annet teknisk vidunder som først gav meg en videre horisont enn Stavåshaugen kunne by på. – radioen.

Det var en Radionette med langbølge, mellombølge, fiskeribølge og kortbølge. Den stod på ei grovt tilsnekret hylle på kjøkkenet i god høyde over nysgjerrige barnefingre. Den var korrekt utstyrt med jordledning med jordspyd nedstukket i blomsterbedet utenfor kjøkkenet, og en antenne av hesjstreng som gikk over til det høyeste mønet på nyfjøset der det var spikret fast et trekors der antenneråden gikk i en spiral innover til midten festet til en masse små spiker. Radioen stod stort sett innstilt på Vigra. I tillegg til riksprogrammet var det også distriktssendinger, men de vi hørte var for Nordvestlandet. Ålesund, Molde og Kristiansund ble tidlig kjente plasser. Jeg lærte tidlig å holde fred under nyheter og værmeldinger. Men, lørdagsbarnetimen og barnetimen om morgenen ble nøye fulgt med. Alf Prøysen var favoritten. Senere når jeg nådde opp ble jeg fascinert av alle de fremmede byer som stod nevnt på skalaen, og det ble lett iherdig i landkunneboka for å finne ut hva og hvor all den fremmede talen og musikken kom fra. Dette, sammen med en stor interesse for å finne ut hva som var inni og hvordan ting virket var kanskje det som gjorde at jeg senere i livet etter hvert ble radiotekniker, telegrafist og senere datatekniker.

Fram til tidlig på 50-tallet gikk veien like forbi stua vår. Jeg husker første gangen jeg skulle få være med "norafær" – altså til Kyrksæterøra. Mor og jeg stod i kjøkkenet og fulgte med veien fra Vinjeøra. Når vi så bussen rakk vi akkurat å gå ut, rette ut handa og bussen stanset rett utafor huset. Det var en buss med "nese" altså en fremstikkende motorkasse og en dør som ble operert med en sveiv av sjåføren. Selve bussturen husker jeg ikke så mye av, men jeg minnes at vi etter å ha gjort ærendene våre på øra gikk på "det glade hjørnet" og satte oss i bussen og ventet på at den skulle kjøre oss hjem igjen. På "Det glade hjørne" var det også bensinpumpe. De var også et stort reklameskilt for et bensinmerke – Mobil eller kanskje BP – som hadde et symbol som gjorde inntrykk. Det var en hvit hest med åtte ben og store, løftede vinger. Noe slikt hadde jeg aldri sett før. En øratur var en stor reise den gangen, men selv en tur på Vinjeøra tok en stor del av dagen. Mor og far hadde aldri bil, og mor kunne heller ikke sykle. Det var å ta bena fatt. Som liten kunne ikke jeg være igjen alene hjemme, og ikke var jeg så flink til å gå heller. Derfor hadde far hadde laget eller fått tak i en "sportsvogn" i tre. Den var hvitmalt. Jeg mener vi leverte hjemmelaget smør på Bua til Kristian Schanke (Krestian Bu'n) På heimvei var det en lang og bratt bakke opp Skeisdalen, og der måtte jeg gå. Det ble naturligvis for tungt med både meg og varene i vogna i motbakken.

Tidlig på 50-tallet ble veien lagt om til den traseen den har i dag. Den går nå en hundre meter østenfor huset. Jeg minnes at mor var svært nervøs da de måtte sprengte en bergnabbe som var i veien. I forbindelse med veiarbeidet kom det opp av myra noen kløyvde tømmerstokker som tidligere hadde ligget som klopper i den gamle rideveien som gikk omtrent der veien går i dag. Den sure, tette myra hadde bevart dem godt. Brødrene mine saget dem dessverre opp til ved. Hadde vi hatt dem i dag kunne vi nesten på årstallet funnet ut når de var lagt ned, og dermed visst mer om den gamle rideveien som gikk over Stavåsen mot Vinjeøra.

Jeg leste alt jeg kom over. Vi abonnerte på Arbeideravisa. Far var medlem av Arbeiderpartiet, og satt en tid i herredstyret som det het den gangen. Ellers holdt vi "Det Beste" som ga meg mye kunnskap og informasjon. At tidsskriftet var ekstremt USA-vennlig oppdaget jeg nok ikke før mange, mange år senere, og slukte alt i god tro.

Da eldste bror min giftet seg i 1953 skulle bryllupet stå på hjemgården hennes i Nordfjord. Det ble en lang reise – en jordomseiling for en liten guttunge. Reisen startet på natta med at Kalle Schei kjørte oss til Staurset hvor vi gikk om bord i rutebåten tidlig om morgenen. Utpå

dagen kom vi til Kristiansund. Der ble det litt venting på bussen som skulle ta oss videre. Da var vi på Nordmørskafeen ved kaia. Etter det – selv i dag – er et besøk i Kristiansund ikke komplett uten et besøk der. Turen gikk videre, men jeg husker ikke så mye fra selve reisen bortsett fra at jeg var imponert over rutebåten ”Geiranger” som laget enorme hvite skumhvirvler når de satte fart fra kai. Bryllupsgården lå langt oppe i den bratte lia, og det var en Trollstigvei vi måtte gå for å komme opp. Heldigvis hadde de en taubane til frakt av bagasje, melkespann og andre varer. Øynene var store og runde.

Skoletiden

Eide skole bestod av et lite hus med ett større og ett mindre klasserom. Det var også en gang og et lite rom som ble kalt kjøkken. Den lå like ved brua over Eidsfossen med Eidssaga og gammelheimen som nærmeste naboer. Skolestua stod i øvre enden av en skrånende skoleplass på ca 20 gange 50 meter. Der var det også et uthus som inneholdt vedskjul, to utedo og et pissoar. Vedskjulet også uværsskur. Oppvarminga var vedfyring, og det var Elen Steinveg som hadde arbeidet med å tenne opp tidlig om morgenen slik at det var varmt til skolen begynte klokka ni. Det var også hun som stod for renholdet.

Skolen var til å begynne med todelt. Det var småskolen med første til tredje klasse og storskolen med fjerde til sjuende klasse. Til å begynne med gikk vi annenhver dag – også lørdag. Om våren det året vi skulle begynne var det innskriving. Mor og jeg var der og hilste på Arnhild Eide som skulle bli min første lærerinne. Jeg fikk øye på globusen som stod på toppen av et bokskap, og Arnhild tok den ned så jeg fikk se på den. Etter å ha studert den sa jeg ”Teintj att heile vaða får plass inni de’ her romme” På normalspråk: ”Tenk at hele verden får plass i dette rommet.” Denne uttalelsen rommet vel større visdom enn jeg la i det da, for skolen ble et vindu ut mot verden utenfor grenda vår. Det er ikke lenge siden Arnhild minnte meg på denne setningen som hun godt minnes for femti år siden.

Rent faglig hadde jeg det lett i småskolen. Jeg hadde jo lest lenge allerede så jeg hadde et forsprang der. Språket var nynorsk, og lå tettere opp til dialekten vår enn bokmålet. Ellers husker jeg egentlig ikke så mye fra småskoletiden annet enn at vi arbeidet mye med lesing fra Nordal Rolfsen lesebøker og reket mye. Skrivning med penn, blekk og trekkpapir førte til mye søl i bøkene før vi behersket teknikken. Regnebøkene var blå med Karlsvogna i hvite stjerner på. Dessuten var religionsfaget sterkt med mye bibelhistorie. Puggingen av salmevers og de to bud med forklaringer kom vel senere. Litt lengre opp i klassene ble det mye diktat i norsktimene. Deretter byttet vi bøker og rettet til hverandre. Det gikk sport i å ha minst mulig feil, og vi ble ganske så gode i rettskriving uten at vi lærte formell grammatikk. Det gikk mange år før jeg fant ut hva et verb eller et substantiv var. Da vi kom i 6. klasse reiste vi på Sodin en dag hver uke. Halve dagen var engelskundervisning, og andre halvdagen var vekselvis skolekjøkken og handarbeid/sløyd. Jeg mener vi var blant de første som fikk engelskundervisning i barneskolen. Sløyden var på Buktaåsen og lærer var Arne Lenes (steino)

I friminuttene var det lek. Det var mye slåball nedafor skolestua. ”Ball over tak” og ”Tittan på hjørnet” var mye brukt. Det var også spilt ”sprett jeppe”, løpt fram-og-tilbake stafett på veien. Av og til når vi hadde kroppsøving eller ”Time ute” ble det lekt ”gi vink” Selv var jeg ikke så sprek og snar som de andre på grunn av hofta mi og venstrebeinet som var litt kortere enn det andre. Derfor var jeg bestandig den siste som ble valgt ut under oppdeling i lag. Det var litt sårt. Selv om ordet mobbing ikke var kjent var teknikken allerede godt innarbeidet. Jeg bærer fortsatt uvilje til en person som gikk litt høyere i klassene som ble min personlige plageånd. Skoleveien min var en drøy kilometer, og gikk unna på noen minutter. Jeg kom sjelden for sent, men heller ikke for tidlig. Jeg ville jo ha med meg så mye av barnetimen i radio som mulig før jeg gikk. Alf Prøysen og Thorbjørn Egner er vel de eneste jeg husker konkret.

I langfriminuttet var det fram med skolematen. Jeg hadde en matboks i aluminium uten bilder eller hengsler. Det var rett og slett to deler som passet tett sammen. Der hadde jeg et par brødsriver. Brunost som pålegg for det meste. Mor kokte kakao i et litermål om morgenen. Det var gulaktig av emaljert jern. Det jeg ikke drakk til frokosten gikk på en halvliters eddikflaske som drikk til skolematen, men den var naturligvis kald til matpausen. Senere fikk jeg termosflaske, men det var skjøre saker. Derfor ble det å gå tilbake til eddikflaska igjen. Den hadde passende størrelse og skrukork.

Da jeg begynte på skolen fikk jeg skoleransel. En enkel, grei sak i mørkeblått stoff med hvite skinnreimer. Den hadde jeg helt til siste året da den var godt utslitt og det var klart at jeg skulle fortsette skolegangen på framhaldsskolen. Da fikk jeg en ordentlig dokumentmappe i svinelær. Den fulgte meg i mange år videre. Den kunne jeg ikke ha på ryggen, så den ble festet under klipa på bagasjebrettet på sykkel.

Sykkel

Heime hadde vi en sykkel. Den ble kalt tysksykkel'n for det var vel noe som ble igjen etter krigen vil jeg tro. Den var stor og nærmest umulig å håndtere for en gutt som ville lære å sykle. Om somrene hadde vi oftest besøk en uke eller tre fra Trondheim av mitt søskenbarn Johan Schanke. Han hadde fått en sykkel i mellomstørrelse som var mer håndterlig. RØD. På den tiden var hovedveien lagt om slik at vi hadde gammelveien for oss selv til dristig sykkeltraining. Jeg lærte fort å holde balansen. Problemet var å komme seg av sykkel med verdigheten og knærne i behold. Det ble mange ublide møter med veigrøfter og seljestratt før jeg behersket teknikken. Jeg fikk tidlig sparebøsse. Et svartlakkert blikkskrin med noen pyntestriper, lås, innkastsprekk i lokket og et lite messinghåndtak. Det var ikke så mye å spare av, men vennlige tanter, onkler og far da, sendte sparebøssa mi en vennlig tanke og noen mynter og blå femkronesedler nå og da. Av og til ble innholdet talt opp og tatt med til postkontoret hvor jeg fikk min egen postsparebankbok med merker og stempel. Jeg tror jeg var elleve år da det var nok på boka til at jeg kunne kjøpe egen sykkel. Det ble en rød DBS herresykkel kjøpt hos Otto Knoph uten gir men med halvballongdekk og navbrems foran og bak. Verden åpnet seg. Med sykkel ble det lett å komme seg til kameratene. Fant du syklene var vi ikke langt unna selv heller.

Ski:

Om vintrene var sykkel uegnet, så det ble mye skigåing. De første skiene mine var korte, blåmalte med bindinger som så ut som de var laget av balatiumreimer. Tjukt, stivt stabilt stoff med lærstroppe. Det neste paret var mørkebrune, tunge, brukte treski som i grunnen var både for lange og store. Bindingene hadde jernører og lærreim bakom hælen. Stavene var av bambus med kringler i bambus og lærreimer. Skismurning begynte å bli handelsvare. Det gikk stort sett i blå Swix, parafinvoks og etter hvert litt klister i påsketida. Skia ble brukt til og fra skolen, og til annen farting i fritida. Vi leikte oss ofte med hopp. Den beste bakken var attom fjøset i Eidshaugen. Den hadde litt kronglete ovarenn for å få god fart mellom småbjørka. Vi hoppet vel en 15 m kanskje. Tidligere var det og en bakke ved ungdomshuset, men den ble ødelagt av bulldosere som rettet ut terrenget. De skarpe, bratte mælene nordom Sagtrøan og Holten ble også jevnet ut av bulldosere.

Spark og kjelke:

Dessuten hadde vi spark. Jeg tror den var av merket Trygg. Den vart også brukt til og fra skolen når føret var egnet. Til jul ett år slo far på stortromma og reiv i en ordentlig rattkjelke med stålmeier. Livsfarlig. Ved å starte på toppen av Stavåsbakken rendte vi helt til Vollbakken, en liten homp ved Eidsvollan, som tok siste farten ut av kjelken. Så var det å ta fatt på alle bakkene opp igjen. Det var Sandbrekko, Gammelheimsbakken (som egentlig heter Steinveibakken), Myrsetbakken (som heter Litjstavåsbakken) og til slutt Storstavåsbakken. De andre rente mest på heimlaga kjelker som vart kalla purker med bandjarn under meiene. Veien var akebakke, og heldigvis var trafikken liten.

Dammen:

Omkring 1920 ble det bygget kommunalt kraftverk på Eide. I Stavåshåfe, midt over Stavåsfossen ble demningen bygd. Inntaksdammen vart en god fiskeplass. Det var i alle fall fem robåter i dammen. Det ble fisket med garn og line, oter og stang. Vi hadde en båt som brødrene mine hadde bygd. Den het Aud I og senere kom Aud II da nr I var oppråtnet. I dammen var det øyer og sund. Her fant vi "Suezkanalen", "Imarsundet", Grønøya og Krestilandet. Krestilandet var badeplassen vår. Full av gjørme på botn, men arti læll!

Butikk hadde vi også i grenda. Først jeg husker var den hos Lars og Kristi Todal på Sagtrøan. Jeg tror kanskje det var Kristi som drev den. På 50-tallet ble det bygget et stort bedehus rett over veien for aldersheimen. Da flyttet butikken inn i kjelleren der. Da var det Odd og Eldbjørg Sættem som hadde tatt over butikken. Det ble også satt opp et lagerskur hvor de hadde lager av grovvarer. Omkring 1960 hadde vi ikke kyr lenger, og melk kjøpte vi på Bua. (butikken) Jeg hadde med meg melkespann på skolen. På vei heim hang melkespannet på sykkelstyret med 4-5 liter melk.

Bedehuset:

Da bedehuset ble bygget var det mye som manglet i nybygget. Noen av fruene i grenda møttes da en gang i måneden eller så hos en av dem til "klubb". De hadde en liten kollekt, og samlet penger til gardiner i bedehuset. Derfor kalte de seg Gardinklubben. Til slutt kjøpte de stoff og hadde saumardona (sømdugnad) Siden far var mye borte (Ålesund) på arbeid og jeg var for liten til å være alene hjemme fikk jeg være med på disse klubbkveldene som ble holdt hjemme hos medlemmene. Stor stas og mye oppmerksomhet fra alle damene naturligvis. I tillegg til håndarbeidet var det naturligvis mye prat og kaffedriking, og ikke minst var det obligatorisk med et slag kinasjakk. Gardinklubben fortsatte lenge etter at gardinene var kommet opp, for det var mye å ta fatt i i bedehuset. Bedehuset ble flittig brukt. I tillegg til de religiøse aktiviteter ble det brukt til basarer, oftest til inntekt for misjonen eller også huset selv. Dessuten var det minst en juletefest i bedehuset hver jul med stort tre, gang rundt juletreet i flere ringer og utdeling av appelsiner. Det ble også holdt søndagsskole der. Jeg deltok som alle andre. Et av de faste innslagene var at et av oss barna lette frem en "kristelig og oppbyggelig" tekst fra barnebladet Magne eller annen høyverdig litteratur som vi las opp for de andre på søndagens skole. Deretter kunne oppleseren peke ut den som skulle opptre neste søndag. Dette fungerte greit helt til Nils Steinveg pekte ut meg. Det ble ikke flere stjerner i boka mi.

Det var et aktivt religiøst miljø i Eidsgrenda. Dette miljøet stod bak barneforeningene. Magnhild Gravdal og Ragnhild Sødal (Kveldsro) var vel de som drev barneforeninga. Møtene gikk på rundgang blant deltakerne. Det var sang og kunnskapsleker og andakt. Dessuten var det servering med kakao. Det var informasjon om arbeidet på misjonsmarken (Madagaskar). Vi visste mye mer om Madagaskar med sine hedenske gassere og sakalaver enn vi visste om Sverige.

Etter sju år på folkeskolen, våren 1962 var det eksamen. Vi var fem som gikk opp til eksamen. I regning ble det i Hemne gitt S i regning til fem stykker det året. Vi tok tre av de toppkarakterene i klassen vår! Alle begynte på framholdsskolen den hausten. For å komme oss på skolen måtte vi sykle til bussholdeplassen ved brua over Leneselva. Derifra var det skolebuss videre til Sodin. Fy for noen sure dager det var! Foreldrene tok affære, og etter jul gikk det skolebuss fra Eide. Der var det to linjer – praksis og teori. Jeg begynte på praksislina og fikk et skoleår med mindre språk og teori, men med mye sløyd. Jeg var egentlig ganske ung, og meningen var at jeg skulle gå teorilina neste år, for det var det anledning til. Deretter var tanken å søke på landsgymnaset i Orkdalen. Om våren søkte jeg opptak på Landsgymnaset, og ble invitert til opptaksprøve. Det var bare halvparten som kom inn, og jeg var med mest for å se hvordan det fungerte. Tanken var å satse på å komme inn neste år. Men, det måtte ha vært en nokså god skole vi hadde gått på Eide, for jeg kom inn på første forsøk,

og da måtte vi bare slå til. Det hadde antakelig vært lurt å ventet et år, for å flytte på hybel før man er fylt 16 var og er for tidlig.

Rett etter at vi var ferdig med framhaldsskolen var det å begynne på overhøringa. Konfirmasjonsforberedelsene som det heter nå. Det foregikk i Hemnkirka, og for å komme dit syklet vi den drøye mila dit. Ingen skolebuss, for dette skjedde jo etter at skolen var slutt. Langtekkelig og kjedelige dager, og vondt å sitte hele dagen i kirkebenken. Mye heimelekse med pugging av salmer, budene med forklaringer og leselekse i bibelen. Det er stort sett det jeg husker. Etter undervisingen syklet vi heim. Da kappkjørte vi med oss sjøl og klokka. Jeg husker at jeg klokket meg til 18 minutter fra kirka og til foten av Sandbrekka ved Sagtrøan. Det er nokså akkurat ei mil. Når du tenker på at det var grusvei, vanlig herresykkel med halvballongdekk uten gir så var vi ganske kjappe.

Konfirmasjonen skjedde også i Hemnkirka. Det var 14. juli. 1963

Da var vi ”voksne”, og barndommen og oppveksten var formelt over.

Senere har jeg fundert på om denne oppveksten satte oss tilbake med tanke på de som vokste opp i byer og tettsteder og derfor mottok flere impulser enn hva vi gjorde. Svaret er vel egentlig at det vi manglet mest var selvtillit. Vi hadde en tendens til å stille oss med lua i handa helt uten grunn. Her hjalp skoletida på Follo (Orkdal Offentlige landsgymanas) oss med selvrespekten, men det var først i godt voksen alder jeg innså at vi ikke har noe å skamme oss over. Derimot viser det seg ofte at vi var jamngode med hvem som helst, og i mange tilfelle gikk vi godt utpå de andre.

Dokumentet er ikke endelig og ferdig, men det fylles stadig på med mer ettersom minnet tryller fram flere detaljer..

Rune H. Stavaas